

Wouter Sanderse (red.)

Lezen voor het leven

Deugden in de wereldliteratuur

ISVW UITGEVERS

Wouter Sanderse (red.)

Lezen voor het leven

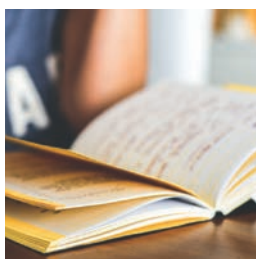
Deugden in de wereldliteratuur

ISVW UITGEVERS

Inhoudsopgave

Dankwoord 6

Literatuur en morele vorming 7

I Leeswijzer 9
Wouter Sanderse

II Vormend literatuuronderwijs 17
Wouter Sanderse

III Kan literatuur ons een beter mens maken? 39
Paul van Tongeren

Interview: Maaïke van Herwaarden 58

Het goede leven in zes klassiekers 61

IV Herakles 63
Robbert Roodsant

V Don Quichot 75
Wouter Sanderse

VI De Fabels 91
Sofie Jochems en Antonet Chermanne

VII Het lijden van de jonge Werther 103
Johannes Monheim

VIII Van oude mensen, de dingen die voorbij gaan 117
Claudia van Werkhoven

IX <i>Nineteen Eighty-Four</i> <i>Inge den Haan</i>	133
---	-----

Interview: Jet Bussemaker	145
---------------------------	-----

Deugdethische achtergronden	149
------------------------------------	-----

X Deugden: de basis Wouter Sanderse	151
---	-----

<i>Interview: Jan Terlouw</i>	165
-------------------------------	-----

XI Tien deugden onder de loep Maartje Janssens en Pieter Vos	169
--	-----

XII Karaktervorming op school Wouter Sanderse	195
---	-----

Interview: Martha Nussbaum	212
----------------------------	-----

XIII Tips voor verder lezen	217
------------------------------------	-----

Personalia auteurs	223
--------------------	-----

Dankwoord

Dank aan de docenten en lerarenopleiders die in de periode tussen 2012 en 2016 lessen over morele vorming hebben ontwikkeld en het lef hadden om die uit te proberen in hun eigen klas.

De docenten, verbonden aan het Strabrecht College in Geldrop en het Liemers College in Zevenaar, namen deel aan het onderzoeksproject 'Moreel talent'. Zes lerarenopleiders van Fontys Lerarenopleiding Tilburg (FLOT) deden mee aan de vakoverstijgende pilot 'Deugden in de wereldliteratuur'.

Kenniskringleden van het lectoraat Beroepsethiek van de leraar van FLOT begeleidden deze projecten. Claudia van Werkhoven heeft het onderzoek van een club collega's uit het talencluster van FLOT enthousiast begeleid, en dankzij de bevoegenheid van Simona Boersma en Arie Goijaarts is het onderzoek bij het Liemers College een succes geworden.

DEEL 1

Literatuur en morele vorming

ALWAYS WITH A ROOM FOR LOVE
DIVE FOR IT
LIBERTÉ
FRAN
HORO-SEVILLA
潘端
BAB

Leeswijzer

Dit is een praktijkboek voor leraren die aan de slag willen met deugden in het literatuuronderwijs. Meer in het bijzonder is het doel om taal- en cultuurdocenten uit het voortgezet onderwijs te ondersteunen bij het bespreken van morele thema's die voorkomen in de boeken die ze klassikaal behandelen. Het boek bevat inspirerende ideeën over hoe je een les kan wijden aan tien deugden die voorkomen in een zestal klassiekers uit de wereldliteratuur, uiteenlopend van Cervantes' *Don Quichot* tot La Fontaines *Fabels*.

Bij taal- en cultuurdocenten denken we aan docenten die een moderne (vreemde) taal in het voortgezet onderwijs doceren, aan docenten klassieke talen, en aan docenten CKV en beeldende vorming. Het boek is bovendien interessant voor lerarenopleiders die opleiden tot docent in het talenonderwijs, en ook voor leraren in het basis- en speciaal onderwijs die meer aandacht aan morele thema's in boeken willen besteden. Ten slotte biedt het boek een schat aan informatie voor alle lezers die een gids kunnen gebruiken om zich te oriënteren op de ethische thema's die in romans te vinden zijn. Immers, in veel klassieke romans zien we hoofdpersonen worstelen met keuzes waarin (belangrijke ethische) thema's als liefde, vriendschap, rechtvaardigheid en integriteit een rol spelen.

Opzet van het boek

Dit boek bestaat uit drie delen. Het tweede deel, 'Het goede leven in zes klassiekers', vormt het hart van het boek. Centraal staat een reeks lessen over boeken uit de we-

reldliteratuur waarin deugden aan bod komen, zoals 'moed' in *Nineteen Eighty-Four* van George Orwell en 'liefde' in *Het lijden van de jonge Werther* van Johann Wolfgang von Goethe. Iedere les volgt hetzelfde stramien: een samenvatting van het boek, een korte biografie van de auteur en een toelichting bij de cultuur-historische context. Dan volgt een bespreking van enkele centrale deugden

Leerlingen krijgen les over het slavernijverleden.

in het boek, plus enkele kenmerkende fragmenten waarin deze thema's terugkeren. Ten slotte volgt een voorbeeldles over de thema's in het desbetreffende boek, en suggesties voor verder lezen en kijken.

In het eerste, inleidende deel, 'Literatuur en morele vorming', stelt Paul van Tongeren de fundamentele vraag of boeken lezen ons een beter mens kan maken, en wat dat duidelijk maakt over de relatie tussen ethiek en literatuur. Literatuur laat volgens hem iets zien, een werkelijkheid van betekenis, waarop je pedagogisch kunt inspelen. Het derde deel, 'Deugdethische achtergronden', heldert een aantal centrale begrippen op die in de eerste delen langskomen. Het bevat bijvoorbeeld een woordenboekje waarin de betekenis van een tiental deugden is uitgewerkt; dat zijn precies de deugden die in de boeken uit Deel 2 aan de orde komen. Ook staan we stil bij wat een 'deugd' eigenlijk is, en hoe de vorming van deugden behalve via literatuuronderwijs ook schoolbreed kan worden aangepakt.

Om de moreel-vormende werking van literatuur nog tastbaarder te maken, zijn in het boek vier interviews opgenomen met mensen die daar als geen ander over kunnen vertellen: minister Jet Bussemaker vertelt over de rol die *Heren van de Thee* in haar leven heeft gespeeld, schrijver en oud-politicus Jan Terlouw vertelt over de morele en politieke lading van zijn boek *Koning van Katoren*, en Maaïke van Herwaarden, in 2016 uitgeroepen tot beste leraar Nederlands, gaat in op de betekenis die *Tweestromenland*, een dagboek van de Joodse advocaat Abel Herzberg, voor haar onderwijs heeft. Ten slotte vertelt filosofe Martha Nussbaum aan de hand van onder andere Marcel Proust's *Op zoek naar de verloren tijd* over de manier waarop boeken vormend kunnen zijn.

Keuze voor klassiekers

De boeken waaraan in Deel 2 een les is gewijd, zijn gekozen door een groep talentdocenten werkzaam in het voortgezet onderwijs of aan de lerarenopleiding. Bij de keus is rekening gehouden met een aantal overwegingen. De boeken...

- ...zijn stuk voor stuk tijdloze klassiekers, ontstaan in een bepaalde tijd en cultuur, maar met een algemene zeggingskracht, zoals *De Fabels* van Jean de La Fontaine en *Don Quichot* van Cervantes.

Welk boek heeft je karakter mede gevormd? En hoe richt je als docent je taal- of cultuurlessen zo in dat ze vormend voor jouw leerlingen zijn?

Lezen voor het leven biedt inspiratie aan docenten en lerarenopleiders die de vormende kracht van verhalen nog meer willen benutten. Ook aan schoolleiders en beleidsmakers die invulling willen geven aan bildung, biedt dit boek concrete handvatten. Het uitgangspunt is een deugdenbenadering die focust op de goede en minder goede eigenschappen van personages en leerlingen stimuleert zich af te vragen hoe hun eigen karakter in elkaar zit. Hoe moedig, eerlijk of respectvol zijn ze zelf?

In dit boek met aansprekende illustraties worden zes vormende romans uit de westerse cultuur uitgelicht. Dat zijn het epos *Herakles*, Cervantes' *Don Quichot*, *De Fabels* van La Fontaine, Goethes *Het lijden van de jonge Werther*, Couperus' *Van oude mensen, de dingen die voorbij gaan* en Orwells *Nineteen Eighty-Four*.

Lezen voor het leven bevat voorbeeldlessen die zijn ontworpen en uitgetoetst door een ontwikkelgroep van lerarenopleiders en docenten. Ook biedt het boek achtergronden bij de relaties tussen kunst, vorming en onderwijs. Boeiende interviews over de vormende boeken van onder andere Jet Bussemaker, schrijver Jan Terlouw en filosoof Martha Nussbaum maken het boek compleet.

Jet Bussemaker: "Literatuur kan vanwege de verschillende perspectieven en de daaruit volgende reflectie een belangrijke bijdrage leveren aan de vorming van jongeren. Hier ligt voor het onderwijs een cruciale opdracht. Onderwijs gaat primair over persoonsvorming en burgerschapsvorming, en daarin speelt de ontwikkeling van het reflectievermogen een belangrijke rol. Zeker in deze tijden."

